

ВІД АНТИЧНОЇ «КАЛОΚΑΓΑΘΙΑ» ТА РЕНЕСАНСНОЇ «PIETAS LITTERATA» ДО ПОСТМОДЕРНОЇ «HOLISTIC EDUCATION»: ГЕНЕЗА ІДЕЇ ЦІЛІСНОЇ ОСВІТИ ОСОБИСТОСТІ

У статті розглянуто шляхи та особливості генези ідеї цілісної освіти особистості в європейському освітньо-філософському просторі від найдавніших часів до наших днів. Доведено, що основними точками біфуркації в розвитку ідеї цілісної освіти слід уважати: античну концепцію «καλοκαγαθία»; ренесансну педагогічну систему «pietas litterata»; модерну концепцію «cura personalis»; постмодерну освітню філософію «holistic education». Розглянуто зміст та розкрито теоретико-практичний потенціал названих концепцій цілісної освіти для розвитку особистості. Звернено увагу на те, що мета, філософія, принципи та технології цілісної освіти відповідають основним потребам психолого-педагогічного супроводу інноваційної особистості. З-поміж переваг цілісної освіти названо індивідуальний підхід; завдання всебічного і гармонійного розвитку особистості; інклюзію тощо. Проілюстровано освітній потенціал цілісної освіти системою виховання в добу античності, ренесансний період, модерний та постмодерний час.

Ключові слова: цілісна особистість; цілісна освіта; «καλοκαγαθία»; «pietas litterata»; «cura personalis»; «holistic education»; принципи цілісної освіти; всебічне і гармонійне виховання.

Постановка проблеми. Сучасна реальність засвідчує, що однією із парадоксальних тенденцій постмодерного цивілізаційного розвитку є невідповідність між потенційно широкими та масштабними можливостями, які відкриває інноваційний світ перед сучасною особистістю та досить загрозливими фактами перманентної деструкції та деконструкції, які набувають значної негативної динаміки в ціннісному полі. Сучасна особистість усе частіше відчуває ціннісний вакуум, зіштовхується із відсутністю зрозумілих смислів. Дедалі більше стає очевидним факт, що світ змінюється в напрямі невизначеності та нестабільності, поступово втрачає ознаки стійкості та передбачуваності. Відомо, що така нова реальність уже була концептуалізована американцями акронімом VUCA-world («volatility» – нестабіль-

ність, особливий характер і швидкий темп змін; «uncertainty» – невизначеність, відсутність стійкої передбачуваності розвитку подій; «complexity» – складність розвитку соціальних систем, багатофакторність, плутанина й безлад; «ambiguity» – неоднозначність, відсутність чіткого розуміння векторів розвитку).

Переважно такі тенденції соціокультурного та ментально-емоційного ландшафту сучасності можна пояснити парадоксальністю сучасного цивілізаційного розвитку, яка насамперед полягає у протиріччях двох векторів: глобалізації та кластеризації. У структурі особистості все частіше стає складно узгодити мейнстрим глобалізації та локально-особистісні пріоритети. У такій антропологічній ситуації нового звучання набуває вимога щодо цілісного погляду на світ, формування цілісного життєстверджувального образу сучасного світу, який би допоміг особистості не розгубитися перед масштабністю та динамізмом сучасних змін, а навпаки – здобути можливості для всебічної консолідації та реалізації різних сторін своєї особистості.

Історія виховання свідчить, що впродовж цивілізаційного поступу людство розвивало та збагачувало ідею цілісного, всебічного і гармонійного розвитку особистості. Звісно, що ідеал цілісної особистості формується як особлива єдність багатьох смислів і вимірів особистості. У різні історичні періоди та в межах різних культурно-світоглядних систем сформовано низку антропологічних констант, які підсвічують окремі сторони особистості та її цілепокладання. Таку лінію у наукових колах усталено проводять по родовій латиномовній константі *Homo Sapiens*, наповнюючи її низкою метафоричних вимірів і номенклатурних одиниць мультидисциплінарного (філософського, соціологічного, історичного, лінгвістичного, археологічного) змісту, як-от: *Homo Habilis* (Людина уміла), *Homo Faber* (Людина-творець, Людина діяльнісна), *Homo Ludens* (Людина, що грається), *Homo Aestheticus* (Людина культурна та естетична), *Homo Intellectus* (Людина інтелектуальна), *Homo Informaticus* (Людина інформаційна), *Homo Sociologicus* (Людина соціологічна), *Homo Cogitans* (Людина, що пізнає), *Homo Credens* (Людина віруюча), *Homo Liber* (Людина вільна), *Homo Confusus* (Людина розгулена), *Homo Vivens* (Людина, що живе), *Homo Tenetur*

(Людина, що зобов'язана), Homo Urbanus (Людина міська), Homo Economicus (Людина економічна), Homo Existentialis (Людина самотня) тощо. Наведені та багато інших вимірів особистості – масштабна палітра антропологічних констант, багатоманітність яких виявляє цілісну структуру сучасної особистості.

Важливо підкреслити, що поняття «цілісність» у контексті особистісного розвитку варто розуміти не як уніфікованість чи суму всіх можливих компонентів структури особистості, а як їхню багатофункціональну, багатоаспектну взаємодію, інтегрованість у єдиний процес особистісного розвитку. Саме в межах такого теоретико-практичного конституювання цілісності ми розглядатимемо історико-педагогічну проблематику генези ідеї та практики цілісної освіти особистості в цивілізаційному поступі різних культурно-світоглядних систем.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Історико-педагогічний вимір цивілізаційного розвитку ідеї цілісної освіти особистості має багату теоретико-методологічну базу. З-поміж багатьох вчених, які присвятили дослідження проблематиці цілісної освіти окремо виділимо таких дослідників, як І. Бех (2008), О. Буряк (2015), Е. Вайцзекер (2019), Б. Год (2004, 2005), І. Кобзева (2018), Дж. Міллер (J. Miller) (2011), Р. Міллер (R. Miller) (1993), С. Флаке (C. Flake) (1993) та ін. У дослідженнях названих учених представлено сучасне розуміння мети і змісту цілісної освіти, запропоновано різні підходи до аналізу її принципів та концептуальних основ, окреслено перспективні шляхи реалізації ключових ідей і філософії цілісної освіти. Вагоме методологічне значення для аналізу порушеної нами проблеми мають студії корифеїв української історіографії та історії педагогіки, основні наукові висновки яких проаналізовано нами у попередніх дослідженнях (Басенко, 2018).

Мета статті – розкрити особливості генези ідеї цілісної освіти особистості в цивілізаційному поступі різних культурно-світоглядних систем від Античності до наших днів. Акцентуємо на аналізі змін культурно-педагогічного та освітньо-філософського змісту ідеї цілісної освіти особистості, а також на розгляді магістральних тенденцій її теоретичного збагачення та практичної апробації.

Методи дослідження. В основі науково-педагогічного пошуку – методологічний інструментарій історико-педагогічної компаративістики, що забезпечить умови для порівняльно-зіставного аналізу розвитку ідеї цілісної освіти особистості в європейських світоглядних системах від Античності до сьогодення. Крім того, методологічна дифузія історико-педагогічного, проблемно-хронологічного, аксіологічного, антропологічного, соціокультурного, культурологічного та релігієзнавчого підходів надасть змогу відтворити хронологію, логіку та особливості розвитку ідеї цілісної освіти в уявленнях про цільові, структурно-змістові, методичні та організаційно-педагогічні засади освіти та виховання, які були розроблені в межах історичних світських і релігійних культурно-філософських систем.

Виклад основного матеріалу. У наші дні критерії цілісної освіти особистості насамперед підтверджуються рівнем сформованості т. зв. «soft skills» (м'яких навичок) як системи універсальних навичок інноваційного рівня, наявність яких дозволяє людині швидко адаптуватися в нових умовах, вирішувати нестандартні завдання. Серед основних «м'яких навичок» учені називають емпатію («empathy»), емоційний інтелект («emotional intelligence»), креативність («creativity»), здатність до співпраці та комунікації («being able to collaborate and communicate»), вирішення складних і комплексних завдань («solution of complex tasks»), аналітичне мислення («analytical thinking»), інноваційність («innovations»). Уважається, що саме рівень сформованості «soft skills» засвідчує цілісність і універсальність особистості – Homo universal (Людина універсальна). Із метою їхнього ефективного формування значного поширення набувають інноваційні освітні моделі, як-от: STEAM-освіта, школи особистісного розвитку та мотивації, нарешті – інформальна освіта, яка дає змогу людині швидко оволодіти саме тими навичками, які необхідні в конкретний період життєдіяльності. Едукологічний потенціал цілісної освіти сьогодні реалізується шляхом ефективною реалізації кращих її атрибутів: інтеграція знання; формування світогляду суб'єкта освітнього процесу; орієнтація на ціннісне та смислове ставлення до світу; духовно-моральні пріоритети;

пізнання через самопізнання; екологічне мислення; орієнтація на формування найзатребуваніших навичок тощо.

Історико-педагогічний аналіз освітніх ідей і педагогічних ідеалів свідчить, що педагогічна максима про цілісну особистість та призначені для її досягнення цілісну освіту та всебічне і гармонійне виховання в усі часи не втрачали своєї актуальності. Філософія цілісної освіти завжди дозволяла не втратити закономірний і системний зв'язок у логічному ланцюжку: цілісний світ – цілісна особистість – цілісна освіта.

Від античної «καλοκάγαθία», через ренесансну «*prietas litterata*» та модерну «*cura personalis*» до постмодерної «*holistic education*» – перелік основних точок біфуркації цивілізаційного розвитку ідеї цілісної освіти особистості. Впродовж історичного розвитку змінювалися внутрішні контексти та практика реалізації ідеї цілісної освіти, зазнавали значних змін сутнісні ознаки ідеалу цілісної особистості (те, що є прекрасним в одну епоху, могло бути звичайною буденністю в іншу), однак відповідна гуманістична освітня філософія лише теоретично збагачувалася та набувала нових, обґрунтованих і вмотивованих конотацій.

Античний контекст ідеї цілісної освіти – «καλοκάγαθία».

Відомо, що в добу розквіту античної цивілізації творці грецького полісу поступово сформувавши ідеал удосконаленої та гармонійно розвиненої особистості, який реалізував єдність прекрасного та доброго – ідеал *καλοκάγαθία* (від гр. «*kalos kai agathos*» – прекрасний і добрий). Саме його цілком обґрунтовано вважають однією з перших теоретично описаних і логічно впорядкованих концепцій цілісної особистості, а методика його досягнення – античною філософією цілісної освіти. Важливо підкреслити, що антична калокагатія виявляла ідеал особистості в єдності різних вимірів буття: педагогічний (єдність прекрасного та доброго, єдність фізичного і духовного); світоглядний (космоцентризм, індивідуалізм, гуманістична життєва філософія, віра в долю та фаталізм; агональність (змагальність) тощо); суспільно-політичний (ідеальний громадянин, який реалізує власні суспільно-політичні права та обов'язки, належить до певної суспільної групи, бере активну участь у громадському житті полісу, має гідність, є чесним, вільним, володіє майном); етико-естетичний (краса

фізично досконалого тіла та найкращі чесноти моральності, добра, любові).

Важливо підкреслити, що античний концепт «καλοκάγαθία» найкраще вияскравлював ідею цілісності, адже «прекрасне» (естетичний вимір) та «добре» (етичний вимір) не розглядалися окремо, вони могли існувати винятково в єдності. Це свідчить про те, що греки значну увагу приділили філософії гармонії та співмірності, пріоритетом освітнього ідеалу була співмірність, симетрія та порядок (Фунтікова, 2010, с. 210).

Погоджуємося з думкою про те, що антична гармонія була «... особливим видом взаємодії різних начал, у кінцевому рахунку, матеріального та духовного... гармонійність не статична, і не абсолютна... це і процес, і стан, і властивість, і результат у їхній безперервній взаємодії» (Кобзева, 2018, с. 24). Можна констатувати, що в античному уявленні про «καλοκάγαθία» було акумульовано всі ідеали різних вимірів життя тогочасного грека. Відтак мета тогочасної цілісної освіти – активний, добродієчний, фізично розвинений і духовно багатий громадянин, який бере активну участь в суспільно-політичному житті, прагне до гармонійного розвитку всіх сторін своєї особистості, відносить до життєвих пріоритетів Істину, Добро та Красу.

Із занепадом античної цивілізації педагогічні пошуки було інтегровано з теологічною доктриною, у системі виховних пріоритетів якої перше місце посів духовно-релігійний складник. Середньовічні мислителі (Тома Аквінський, Августин Блаженний та ін.) не втратили проблематики гармонії, однак її зміст повністю було обумовлено Абсолютом і релігійними контекстами.

Ранньомодерний контекст ідеї цілісної освіти – «*pietas litterata*». У «сутінках» пізнього середньовіччя поступово набувала поширення ренесансно-гуманістична ідеологія, провідники якої зробили спробу відновити та значно збагатити античний виховний ідеал. Поступово формується нове трактування ідеї цілісної особистості – ідеал всебічного і гармонійного розвитку (Год, 2005, с. 167).

Наприкінці XV – у середині XVII століття у Європі відбулися серйозні соціокультурні зміни, драйверами яких стали модерні світські та релігійні культурно-філософські системи –

Ренесанс та філософія раціоналізму, протестантська Реформація, католицьке Відродження, а на східнослов'янських землях – реформована православна традиція. Саме в межах відповідних світоглядних систем було не тільки вибудовано та теоретично обґрунтовано ідею цілісної освіти особистості, але й докладено максимум зусиль для її реалізації серед широких верств ранньомодерного суспільства.

Освітню філософію, яка була спільною ідейно-смісловою платформою для різних освітніх систем, становила гуманістична культура – спочатку християнський (релігійний), згодом – ренесансний (світський) гуманізм. Попри ідейну розрізненість усіх основних тогочасних освітніх систем – ренесансної, реформаційної, католицької (посттридентської), східнослов'янської (православної), спільною ідейною траєкторією виступив гуманізм, який зазнав найрізноманітніших трансформацій.

Основою ранньомодерної ідеї цілісної освіти став гуманістичний ідеал «*pietas litterata*», який містив тріаду еразмівської педагогічної парадигми: знання латини (освіта), діяльна побожність (індивідуальна ініціатива в соціальному житті) та добродієність (виховання). Учителі-гуманісти, учителі-протестанти та учителі-езуїти запропонували тогочасному суспільству звернення до зразків античної освіченості, основними чеснотами проголосили хист до навчання, освіченість, вишуканість латини, інтелектуальність, досконалість ученого слова і публічного виступу, дидактичні акценти були поставлені на «*bonae artes*» («добрі мистецтва»), із ренесансно-гуманістичних пріоритетів індивідуалізму кодекс добродієності поповнився діяльною побожністю, працьовитістю, енергійністю, рішучістю і ревністю, раціональністю і розважливістю, учителі високо цінували талант і здібності молоді, звертали увагу на приємний зовнішній вигляд, підкреслювали необхідність піклування про міцне тілесне здоров'я тощо, педагогічні концепти «*vita contemplationis*» («життя у спогляданні») та «*vita activa*» («життя в діяльності») визнавалися рівноцінними, а освітня модель успішно поєднала два складники – «*sacrum*» («духовний») та «*profanum*» («світський») (Басенко, 2018, с. 157).

Центральною ідеєю став гуманізм, а освітнім ідеалом – всебічний і гармонійний розвиток особистості. Антропоцентризм ренесансного гуманізму дозволив уперше реабілітувати особистість, відродити античні уявлення про людину як центр світу та міру всіх речей. Як зазначав дослідник європейського Ренесансу Б. Год: «Новим і прогресивним був виховний ідеал – розумна, освічена, культурна, гармонійно розвинена особистість, активна й діяльна в земному бутті, пристосована до життя в соціумі. Визнавалося значення цілеспрямованого виховання (по суті, вирішальне) для соціального поступу» (Год, 2004, с. 415).

Динаміка та інтенсивність тогочасних суспільно-політичних і соціокультурних перетворень цілком закономірно позначалася на всіх сферах життя ранньомодерної людини. Особливо відчутним такий вплив виявився в освітній сфері. Відповідні ідеали цілісної освіти вдалося швидко інтегрувати в освітню практику. Активно відкриваються нові заклади освіти як релігійного, так і світського характеру. Італійський учений У. Еко підкреслював: «У середині XVI століття було засновано чимало університетів. Їх кількість просто дивовижна: спостерігався справжнісінький бум вищої освіти ... Поширення університетів переважно зумовлене тим, що католики і протестанти однаково не бажають відвідувати академії, що належать до чужої конфесії, тож охоче засновують власні» (Історія європейської цивілізації, 2020, с. 261). Загалом розпочалося формування низки освітньо-педагогічних систем, які, попри ідейну (ідеологічну) розрізненість, були об'єднані спільною стратегічною метою – формуванням «нової людини» для «нового часу».

Із розвитком індустріального суспільства поступово змінюються освітні ідеали, значної уваги починають приділяти таким невід'ємним складникам освітньої системи, як освітнє середовище та освітній процес. Цілком закономірним продовженням попередніх освітньо-педагогічних тенденцій стало формування в межах релігійної культурно-світоглядної системи ордену єзуїтів нової концепції «*cura personalis*».

Модерний контекст ідеї цілісної освіти «cura personalis».
В основі новітньої духовно-педагогічної ініціативи єзуїтів поставлено гуманістичну ідею «*cura personalis*» («піклування про

особистість»). Її основні положення були обґрунтовані наприкінці ХХ століття в програмному документі сучасної педагогічної діяльності вчителів-єзуїтів «The Characteristics of Jesuit Education» («Характеристика єзуїтського виховання», 1986 рік). «Cura personalis» передбачає цілісне (інтелектуальне, духовно-моральне та фізичне) виховання молодого покоління, реалізацію індивідуального підходу, увагу та піклування про інтереси, таланти, здібності, потреби, переживання та фізичні сили особистості (O'Malley, 2015, p. 12).

В основі єзуїтської концепції «cura personalis» – гуманістична ідея про рівноцінність духовного та фізичного розвитку, духовних вправ і фізичних тренувань, взаємозбагачення розуму та серця, душі та тіла. Єзуїтські освітні програми передбачають піклування про харчування учнів, стан їхнього фізичного здоров'я тощо. Генерал Товариства Ісуса П.-Х. Кольвенбах уважав, що висхідною точкою в «cura personalis» завжди повинно бути єдине: для того, щоб дитина стала вільною та соціальною особистістю, необхідна допомога, яка стимулює її індивідуальний розвиток. Невід'ємним пріоритетом «cura personalis» є довіра, добро і любов у взаєминах між учнями та вчителями, усіма, хто бере участь у педагогічному процесі. Важливо звернути увагу на те, що «cura personalis» закликає менеджерів освітнього процесу виняткову увагу приділяти створенню умов для розвитку та саморозвитку педагогів (Басенко, 2018, с. 95).

Світоглядною основою сучасної єзуїтської концепції «cura personalis» є християнська духовно-педагогічна концепція інтегрального гуманізму, зміст якої формує магістральні стратегії сучасної соціальної доктрини католицької церкви. Сутність концепції інтегрального гуманізму полягає в системі дій щодо активного упровадження ціннісно-сміслових пріоритетів повного, цілісного та солідарного гуманізму в сучасний соціокультурний контекст.

Постмодерний контекст ідеї цілісної освіти «holistic education». У наш час гуманістична ідея «holistic education» (цілісна освіта) набуває нового звучання та цивілізаційно-освітнього значення. Його сутність виявляється насамперед у двох вимірах: перший – цілісна освіта орієнтує результат

педагогічного процесу на досягнення найважливіших для сучасного фахівця критеріїв: цілісний життєствердний образ світу, компетентність, інноваційність, аксіологічність і діяльнісність; другий – цілісна освіта дає змогу вибудувати цілісний освітній процес як фундаментальну умову повноцінної реалізації ідеалу цілісної особистості.

3-поміж принципів «holistic education» сформуємо декалог цілісної освіти:

1) принцип розвиваючого навчання (Educating for Human Development), що забезпечує орієнтацію на розвиток закладених у людині можливостей, дає змогу реалізувати висловлену та обґрунтовану в ранній Новий час ідею всебічного і гармонійного виховання особистості, розвитку всіх її потенційних можливостей і здібностей;

2) принцип індивідуалізації освітнього процесу (Honoring Students as Individuals), що передбачає визнання унікальності всіх його складників та ґрунтується на визнанні того, що кожен вихованець є індивідуальністю, яка потребує всебічного розвитку особливих, властивих лише їй фізичних, емоційних, соціальних, інтелектуальних, духовних, ціннісних якостей;

3) принцип орієнтації на досвід (The Central Role of Experience), адже якість освіти визначається рівнем включеності суб'єктів освітнього процесу, їхньою залученістю не до «сухого» засвоєння попередньо сформованої освітньої програми, а мірою здобуття власного динамічного та змінного життєвого досвіду, що, беззаперечно, стане основою природного та прогресивного особистісного розвитку (Mahmoudi etc, 2012, p. 183);

4) принцип всебічності та гармонійності (Comprehensive and Harmonious)) в розвитку всіх сторін особистості, адже цілісна освіта покликана забезпечити не лише інтелектуальний розвиток, але й відкрити перспективи щодо збагачення соціального, фізичного, психоемоційного, естетичного, духовного, ціннісного потенціалу сучасного фахівця;

5) принцип свободи вибору (Freedom of Choice), що маніфестує важливість забезпечення не лише загально визнаних демократичних інструментів, як-от свобода слова та думки, але й про академічну свободу, про забезпечення можливості вибору змісту освіти, внесення змін до навчальних планів, вибору

педагогічних методик та організаційних інструментів провадження освітнього процесу (Holistic education, 1993, с. 45);

6) принцип навчання демократії участі (Educating for a Participatory Democracy), адже цілісність світогляду сучасної особистості насамперед визначається її готовністю до реалізації конструктивних перетворень у суспільному житті. Ініціативність, динамізм, здатність до широкої комунікації – одні з-поміж ключових навичок сучасного фахівця;

7) принцип виховання глобальної громадянськості (Educating for Global Citizenship), що відповідає цілісності та глобалізованості сучасного світу, а також дозволяє врахувати полікультурність, орієнтуватися на виховання толерантності й поваги до множинності культур та різноманітності людського досвіду;

8) принцип екологічного мислення або ж Educating for Earth Literacy, адже відхід від філософії експлуатації Планети та природних ресурсів, поза всіляким сумнівом, є ключовою умовою збереження земного життя;

9) принцип духовності (Spirituality and Education), який орієнтує освітній процес на паритетність та взаємозалежність фізичного і духовного в розвитку цілісної особистості, дає змогу зрозуміти значення духовності для успішного професійного та особистісного становлення фахівця (Mahmoudi etc, 2012, p. 184).

10) принцип інклюзії (Inclusion), що передбачає включення дітей різних здібностей, рівня творчості та фізичних можливостей у цілісний освітній процес. Такий підхід дає змогу залучити до повноцінного освітнього процесу дітей з інвалідністю, які потребують створення додаткових умов та відповідної освітньої інфраструктури.

Цілісна освіта також дає змогу реалізувати цілісний підхід до якості освіти, за яким вона розглядається як єдність відображених в її умовах, процесі та результатах якісних властивостей, котрі відповідають сучасним інноваційним суспільним запитам і потребам як особистості, так і держави та суспільства в цілому. Тривалий час в освітньо-педагогічному дискурсі якість освіти трактували переважно через призму її результатів, головно зверталася увага на те, наскільки результати освітнього процесу вирішували поставлені завдання освіти, виховання і розвитку особистості. У такому підході втрачався не

лише зміст і особливості організації освітнього процесу, але й найважливіше – едукологічний мейнстрим формування особистості, поза фокусом педагогічного знання залишалися емоції, переживання, індивідуальні особливості як здобувачів освіти, так і викладачів.

Висновки. Як бачимо, упродовж історичного поступу людства ідея цілісної освіти завжди займала особливе місце у вихованні. Її теоретико-концептуальні засади, обґрунтовані античним освітнім ідеалом «καλοκαγαθία», були практично збагачені ренесансною парадигмою «pietas litterata» та остаточно розвинулися в постмодерній концепції «holistic education». У наш час цілісна освіта набуває особливої актуальності, адже її мета і завдання спрямовані на формування сучасного інноваційного та всебічно розвиненого фахівця, а методика реалізації дозволяє виформувати такі атрибути інноваційної особистості, як цілісність, компетентність, інноваційність, аксіологічність і діяльнісність.

Перспективи подальших досліджень порушеної нами тематики вбачаємо в історико-порівняльному аналізі методичних та організаційно-педагогічних засад реалізації ідеї цілісної освіти особистості в різних культурно-світоглядних системах від античності до наших днів.

Список використаної літератури

- Басенко, Р. О. (2018). *Ренесансний досвід освіти і виховання в європейській молодіжній політиці ордену єзуїтів XVI-XVII століть*. (Дис. канд. пед. наук). Полт. нац. пед. ун-т імені В. Г. Короленка, Полтава.
- Бех, І. (2008). Цілісність особистості у виховному контексті. *Освіта*, 11.
- Буряк, О. С. (2015). Концепція холистичної освіти у процесі формуванні цілісної особистості постмодерну. *Філософія неперервної професійної освіти*, 3 (44), 52–56.
- Вайцекер, Е., & Війкман, А. (2019). *Соме оп! Капіталізм, недалекоглядність, населення і руйнування планети. Доповідь Римського клубу*. Київ.
- Год, Б. В. (2005). *Ідея всебічного й гармонійного виховання особистості в епоху європейського Відродження*. (Дис. д-ра пед. наук). Харків.
- Год, Б. В. (2004). *Виховання в епоху європейського Відродження (середина XIV – початок XVII століття)*. Полтава.
- Еко, У. (Ред.). (2020). *Історія європейської цивілізації. Епоха Відродження. Історія. Філософія. Наука і техніка*. Харків.
- Кобзева, І. (2018). Гармонійні аспекти калокагатії: історико-філософський аналіз. *Освітологія*, 7, 22–28.
- Фунтікова, Н. В. (2010). Античні уявлення про калокагатію, як змістова основа сучасного розуміння сутності інтелігентності. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*, 6 (41), 208–220.
- Flake, C. L. (Ed.). (1993). *Holistic education: Principles, perspectives and practice*. Brandon: Holistic Education Press.

- Mahmoudi, S., Jafari, E., Nasrabadi, H. A., & Liaghatdar, M. J. (2012). Holistic Education: An Approach for 21 Century. *International Education Studies*, 5, 178-186.
- Miller, J. (2011). Holistic Education: Learning for an Interconnected World. *Education for sustainability*. Retrieved from <https://www.eolss.net/sample-chapters/c11/E6-61-04-01.pdf>.
- Miller, R. (1993). *What are schools for: Holistic education in American culture* (2nd ed.). Brandon: Holistic Education Press.
- O'Malley, J. W. (2015). Jesuit Schools of Humanities Yesterday and Today. *Studies in the spirituality of Jesuits*, 40, 1-34.

Ruslan Basenko

FROM THE ANCIENT “ΚΑΛΟΚΑΓΑΘΙΑ” AND THE RENAISSANCE “PIETAS LITTERATA” TO THE POST-MODERN “HOLISTIC EDUCATION”: THE GENESIS OF THE IDEA OF HOLISTIC PERSONAL EDUCATION

The article presents an analysis of the historical development of the idea of holistic personality education in the European ideological and intellectual pedagogical space from Antiquity to the present day. It is proved that the main points of bifurcation in the development of the idea of holistic education should be considered: the ancient concept of “καλοκάγαθία”; Renaissance pedagogical system “pietas litterata”; the modern concept of “cura personalis”; postmodern educational philosophy “holistic education”.

It was established that European ideas about holistic education of the individual were conceptualized in the ancient system “καλοκάγαθία”, which manifested the unity of the beautiful (aesthetic context) and the good (moral and ethical context). It was found that the ancient kalokagathia excavated the ideal of the individual in the unity of different dimensions of being: pedagogical, worldview, social-political, and ethical-aesthetic. It was revealed that the second stage in the development of the idea of holistic education of the individual was the Renaissance pedagogical system of “pietas litterata”. It is noted that it was based on the humanistic priority of comprehensive and harmonious education.

It is proved that the further development of the idea of holistic education of the personality was reproduced in the modern concept of “cura personalis”, which was proposed by Jesuit teachers in the new era. It was established that “cura personalis” provided for holistic (intellectual, spiritual, moral, and physical) education of young people, the implementation of an individual approach, attention, and care for the interests, talents, abilities, needs, experiences, and physical strength of the individual.

It was found that the modern content of the idea of holistic education of the individual is represented in the postmodern educational philosophy “holistic educatio”. It is highlighted that today holistic education is considered to be a specially organized educational process, which, based on a holistic approach to the organization of education, is aimed at the development of a personality that has a holistic life-affirming image of the world. A “decatalogue” of the principles of integral education was formed, among which their content and pedagogical significance were named and analyzed.

It was concluded that holistic education makes it possible to implement a holistic approach to the quality of education, according to which it is considered as a unity of quality properties reflected in its conditions, process, and results, which correspond to modern innovative social demands and needs of both the individual and the state and society as a whole.

Keywords: *holistic personality; holistic education; “καλοκάγαθία”; “pietas litterata”; “cura personalis”; principles of holistic education; comprehensive and harmonious upbringing.*

References

- Basenko, R. O. (2018). *Ренесансні досвід освіти і виховання в європейській молодіжній політиці ордену єзуїтів XVI-XVII століт [The Renaissance experience of education and upbringing in the European youth policy of the Jesuit order of the XVI-XVII centuries]*. (PhD diss). Polt. nats. ped. un-t imeni V. H. Korolenka, Poltava [in Ukrainian].
- Beh, I. (2008). Cilisnist osobystosti u vyhovnomu konteksti [The integrity of the individual in the educational context]. *Osvita [Education]*, 11 [in Ukrainian].
- Burjak, O. S. (2015). Koncepcija holistychnoi osvity u procesiformuvanni cilisnoi osobystosti postmodernu [The concept of holistic education in the process formation of a complete postmodern personality]. *Filosofija neperervnoi profesijnoi osvity*, 3 (44), 52–56 [in Ukrainian].
- Eko, U. (Ed.). (2020). *Istoriia yevropeiskoi tsyvilizatsii. Epokha Vidrozhennia. Istoriia. Filosofii. Nauka i tekhnika [History of European civilization. Renaissance era. History. Philosophy. Science and technology]*. Kharkiv [in Ukrainian].
- Flake, C. L. (Ed.). (1993). *Holistic education: Principles, perspectives and practice*. Brandon: Holistic Education Press.
- Funtikova, N. V. (2010). Antychni uiavlennia pro kalokahatiiu, yak zmistova osnova suchasnoho rozuminnia sutnosti intelihentnosti [Ancient notions of kalokagatia, as a substantive basis for modern understanding of the essence of intelligence]. *Dukhovnist osobystosti: metodolohiia, teoriia i praktyka*, 6 (41), 208-220 [in Ukrainian].
- Hod, B. V. (2004). *Vykhovannia v epokhu yevropeiskoho Vidrozhennia (seredyna XIV – pochatok XVII stolittia) [Education in the era of the European Renaissance (mid XIV – early XVII centuries)]*. Poltava [in Ukrainian].
- Hod, B. V. (2005). *Ideia vsebichnoho y harmoniinoho vykhovannia osobystosti v epokhu yevropeiskoho Vidrozhennia [The idea of comprehensive and harmonious personality education in the era of the European Renaissance]*. (Doct. diss.). Kharkiv [in Ukrainian].
- Kobzieva, I. (2018). Harmoniini aspekty kalokahatii: istoryko-filosofskyi analiz [Harmonious aspects of kalokagatia: historical and philosophical analysis]. *Osvitohiia*, 7, 22-28 [in Ukrainian].
- Mahmoudi, S., Jafari, E., Nasrabadi, H. A., & Liaghatdar, M. J. (2012). Holistic Education: An Approach for 21 Century. *International Education Studies*, 5, 178-186.
- Miller, J. (2011). Holistic Education: Learning for an Interconnected World. *Education for sustainability*. Retrieved from <https://www.eolss.net/sample-chapters/c11/E6-61-04-01.pdf>.
- Miller, R. (1993). *What are schools for: Holistic education in American culture* (2nd ed.). Brandon: Holistic Education Press.
- O'Malley, J. W. (2015). Jesuit Schools of Humanities Yesterday and Today. *Studies in the spirituality of Jesuits*, 40, 1-34.
- Vaitszecker, E., & Viikman, A. (2019). *Come on! Kapitalizm, nedalekohliadnist, naseleattia i ruinovannia planety. Dopovid Rym'skoho klubu [Come on! Capitalism, short-sightedness, population and the destruction of the planet. Report of the Club of Rome]*. Kyiv [in Ukrainian].

Одержано 25.08.2022 р.